

Uavhengighet og lojalitet

FORSVARET
Tormod Heier

Mine to kollegaer ved Forsvarets høyskole, Sven G. Holtmark og Torunn Haaland, tar opp et viktig dilemma i Klassekampen 25. november. Når jeg som «forsker i uniform» savner kritiske studier av norsk sikkerhetspolitikk er det spenningen mellom militær lojalitet og forskningsmessig uavhengighet som trer frem. For det å være uavhengig forsker er, ifølge de to, uforenlig med det å være offiser i en militær kommandolinje.

Vel, koblingen mellom forskning og lojalitet fungerer åpenbart veldig bra for det store flertall av norske «forskere i uniform». Med unntak av meg har svært få fått trusler om refs eller sinte telefoner fra departement og forsvarsledelse. Ei heller nedsatt tjenesteuttalelse eller angrep med simpel hersketeknikk i full offentlighet. Så snart forskningen skaper «politisk støy» blir det derfor noe lettvtint å be offiseren kaste uniformen før funnene kan formidles.

La det være sagt med en gang: Det må ikke herske tvil om Forsvarets evne og vilje til å sette regjeringens politikk ut i livet. Det er derfor statsforvaltningen rendyrker de roller den allerede har i dag. På den ene siden står offiserer som er del av en operativ kommandokjede; her omsettes regjeringens vilje i militær innsats døgnet rundt. På den andre siden står mer enn 300 offiserer som skal drive forskning og utvikling; disse er satt i en egen kompetansesøyle utenfor kommandokjeden og jobber på seks høyskoler underlagt Stortingets Universitets- og høyskolelov.

SLUTTEDE REKKER: Kompetanseorganisasjoner som ikke takler kritikk og motstand i egne rekker, går raskt til grunne, skriver forfatteren. Her er forsvarssjef Haakon Bruun-Hansen på Oscarsborg.

FOTO: TERJE PEDERSEN, NTB SCANPIX

Denne rendyrkingen er klar på papiret. Men for samfunnet for øvrig er den uklar. For folk flest ser «forskere i uniform» som militære mannskaper i en operativ kommandokjede. Men Stortinget er klar i sin tale: Forskere som er tett på sentrale samfunnsaktører – som Forsvaret og Forsvarsdepartementet – må ha en særlig kritisk distanse til makta (§ 5).

Bare slik, vil jeg hevde, kan viktig kunnskap om norsk maktbruk formidles fritt og uavhengig – uten binding til departement eller

nemlig viktig, blant annet for å øke den nasjonale forsvarsevnen.

Dette gjelder spesielt for små og sårbare kompetansemiljøer som står på kanten av stupet. Ettersom Forsvaret blir mer avhengig av andre lands styrker (les: USA) kan ikke officerskorpset bare bestå av konforme medarbeidere som lojalt innordner seg en operativ kommandokjede. Når forsvarsevnen er så liten som i dag, blir militære avdelinger først og fremst kompetanseorganisasjoner, ikke bare effektive kampavdelinger. Men kompetanseorganisasjoner som ikke takler kritikk og motstand i egne

rekker, går raskt til grunne.

Når forskningsledelsen ved landets fremste institutt for forsvars- og sikkerhetspolitikk ikke kjenner seg igjen i virkelighetsbeskrivelsen min, er det oppsiktsvekkende. Kan det skyldes at Forsvarsdepartementet finansierer instituttets forskningslokaler i Washington DC og Berlin? Eller at instituttets egne forskere

tidvis jobber i departementet? Eller at departementet har egne kompetansesentra i samme kontorlokaler som forskerne? Eller at ansatte i departementet har «hvileår» ved instituttet mens de venter på ny stilling i byråkratiet? Eller at instituttet er arena for løpende politikuttforming gjennom seminarer, workshops og uformell rådgivning?

På den ene side kan det være at eksemplene ikke skaper bindinger som påvirker fri og uavhengig forskning i forsvarssektoren. Men på den annen side kan det også være at summen av eksemplene over gir inntrykk av det motsatte; en kultur der politikk og forskning sauses sammen. Dette er ikke problematisk om det finnes mekanismer som skjærer den kritiske forskningens integritet og uavhengighet.

Men når det sjelden publiseres kritiske analyser om norsk forsvars- og sikkerhetspolitikk fra landets fremste institutt på fagområdet, vel – da vil det alltid være tvil om hvordan balansen mellom uavhengighet og lojalitet praktiseres.

Tormod Heier, oberstløytnant og forsker ved Forsvarets høyskole
theier@fhs.mil.no

Offiserskorpset kan ikke bare bestå av konforme medarbeidere som lojalt innordner seg.

partipolitiske- og forsvarsgrenvise særinteresser.

Som «forsker i uniform» har jeg tatt dette samfunnsoppdraget på alvor. Mange vil også hevde – med rette kanskje – altfor alvorlig. Men Stortingets krav til fri og uavhengig kunnskap trumfer Statstjenestemannslovens krav om innordning og lojalitet. To lojalitetslinjer i ett og samme forsvar er

Myten om den representative økonom

ØKONOMI
Sara Cools

Mandag 28. november

bruker Ola Innset min spalte om Trump og frihandel (på trykk i Klassekampen torsdag 17. november) som eksempel på sammenbruddet i «økonomifagets verdurderinger». Han spør hvordan man kan «hevde at de negative følgene for millioner av mennesker av å miste levebrødet, oppveies av «fordelen» andre får ved å kunne kjøpe billige plastdingser på Clas Ohlson?»

Det korte svaret er at det kan man aldeles ikke. Det er nok vanskelig å finne en

samfunnsøkonom som mener at frihandel ikke har tapere, i alle fall på kort sikt. Med denne stråmannen ute av bildet håper jeg vi kan ha en sakligere diskusjon.

I nevnte spalte åpner jeg med å skrive at «Lærebøkene forteller oss at nettogevinsten ved frihandel er positiv». Denne «nettogevinsten» innebærer at dersom man omfordeler tilstrekkelig så kan alle være tjent med det. En høyst hypotetisk situasjon, altså. At klausulen «dersom man omfordeler tilstrekkelig» ofte blir skjøvet i bakgrunnen i den politiske debatten om handelsliberalisering, må økonomer ta sin del av ansvaret for. Jeg aner

imidlertid en litt vrangvillig leser som overser at mangel på omfordeling er blant hovedpoengene i mitt innlegg.

Ifølge undertegnede økonom omfordeles det så å si aldri tilstrekkelig. Men noen land omfordeler likevel bedre enn andre, gjennom skattesystemet, skolesystemet og – ikke minst – gjennom en fagorganisert arbeidsstyrke.

Når omfordelende institusjoner står så svakt som de gjør i USA, er det ikke til å undres over at proteksjonisme slår an. I Norges befolkning er stemningen en annen: På tross av en svært åpen økonomi (også sammenliknet med USA) er

under 30 prosent av befolkningen for å begrense importen av varer fra utlandet, ifølge tall fra International Social Survey Program.

De resterende 70 prosentene kan naturligvis ta feil – og jeg med. Jeg holder med Innset i at stadig forverring av arbeidsforhold som følge av globalisering, men også av automatisering, ikke er en triviell utfordring. Jeg tør likevel påstå at fraværet av billige plastdingser på Clas Ohlson neppe er det eneste som vil merkes i den norske – eller den amerikanske – økonomien dersom grensene stenges.

Sara Cools, forsker ved Institutt for samfunnsforskning
saracyri@gmail.com

Er vi alle samer?

SAMER
Odd Handegård

Leiv Olsen kommenterte 16. november et innlegg jeg skrev i Klassekampen om innvandringen til Finnmark etter istida.

Mye av det Olsen skriver, er en form for ønsketenkning som for lengst har mistet sin funksjon som fruktbare hypoteser. Heldigvis har synspunktene hans stadig mindre støtte i store deler av dagens samiske befolkning – om vi ser bort fra en del urbaniserte postkasse-samer i Oslo, Bergen og Tromsø.

Forskning de siste 15 årene har dokumentert at Finnmarks befolkning har de samme genetiske (europaiske) røtter som befolkningen i resten av Norge og Sverige: Folkegruppene (også i Finnmark) ble gradvis en integrert befolkning, dels gjennom fredelig sameksistens og dels med noe tvang (Harald Hårfagre). Ingen av de opprinnelige gruppene var egentlig «samer», men en miks av de folkegruppene som allerede var kommet til Norge i (yngre?) steinalder.

Hvordan skulle de dominerende undergrupper av dagens haplogrupper (genetiske spor som finnes i kjønnskromosomer, red. anm.) i Finnmark ha kommet dit, om de ikke hadde kommet fra Sør-Europa, via Norge og Sverige?

Samene kom altså ikke som et samlet folkegruppe til Finnmark, men oppsto da en del finske/samiske menn og et nytt språk kom nordover fra Sørøst-Finland (mye seinere), og ble integrert i den opprinnelige befolkningen – som ble flerkulturell allerede for 2000 år siden. De som kom, var ikke et nytt folk, og slett ikke et «urfolk», bare en ørliten justering av haplogruppene i landsdelen. En ikke uvanlig teori for å forklare at samene likevel kom først til Finnmark, har vært at samene – dersom de skulle ha et europeisk opphav – må ha kommet først også til Sør-Norge, og at hele befolkningen i Sør-Norge egentlig er samer. Gjerne for meg, men det blir ikke to urfolk i Norge av dette heller.

Når det gjelder Ottar og hans beretning til den engelske kongen på 800-tallet, som Leiv Olsen setter sin lit til, så grenser de varierende oversettelsene av teksten de siste 100 årene nesten til stryk.

Odd Handegård, Tromsø
post@valeforlag.no